

การศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบรูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนา
เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตระหว่างพุทธศาสนิกชนและคริสต์ศาสนิกชน
ในตำบลบ้านกลาง อำเภอห่มสั๊ก จังหวัดเพชรบูรณ์

A Comparative Analysis on the Model of the Religious Multicultural Learning
for the Quality of Life Development between the Buddhists and the
Christianity in Ban Klang Subdistric, Lomsak District, Petchaboon Province

¹ภัสตรา มณฑนาธรรม, ²แสวง นิลนามะ และ ³สุกัลยา สุวรรณพจน์

¹Passara Montanatham, ²Sawaeng Nilnoma and ³Sukanya Suwannapoch

^{1,2}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

³โรงเรียนประสิทธิ์วิทยา จังหวัดเพชรบูรณ์

³Prasitvittaya School, Phetchabun Province.

¹Corresponding Author's Email: Passara.mont@gmail.com

Received: August 18, 2023; **Revised:** December 19, 2023; **Accepted:** December 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชน 2) เพื่อศึกษารูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาของคริสต์ศาสนิกชน 3) เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชน และคริสต์ศาสนิกชนในตำบลบ้านกลาง อำเภอห่มสั๊ก จังหวัดเพชรบูรณ์ ว่ามีความเหมือนและต่างกัน เป็นงานวิจัยแบบมีผู้มีส่วนผานวิธี ผ่านการสัมภาษณ์ศาสนิกของทั้งสองศาสนา กำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่ม ฝ่ายละ 10 คน รวม 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล 1) แบบสัมภาษณ์ และ 2) การสนทนา วิเคราะห์และนำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชน ใช้โครงการหมู่บ้านศีล 5 มีวัดเป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและสุขภาวะเชิงพุทธ นำหลักปฏิบัติตามปณิธาน 3 ของท่านพุทธทาสภิกขุ ได้แก่ 1) เรียนรู้ศาสนาของตนให้ถ่องแท้ 2) เรียนรู้ศาสนาของผู้อื่น 3) ร่วมกันดีดโลกออกจากวัตถุนิยม 2) การศึกษารูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาของคริสต์ศาสนิกชน พบว่า การใช้หลักบัญญัติ 10 ประการ โดยมีโบสถ์และโรงเรียน เป็นสถานที่ให้ความรู้ทุกวันอาทิตย์ ช่วยให้มนุษย์ได้รับความรอดและมีสุขภาพ พัฒนาระดับจิตใจให้สูงขึ้น เป็นลักษณะคำสอนแห่งการแสดงออก มีความสดชื่นเป็นคำสอนแห่งชีวิตหรือ คำสอนอันมีชีวิตชีวา และแนวทางการปฏิบัติ ได้แก่ 1) แก่นของศาสนาเป็นหนึ่งเดียวกัน

2) ยึดหลักการของการเจรจาและการทำความเข้าใจ 3) สร้างศาสนิกของแต่ละศาสนาเพื่อทำความเข้าใจหลักธรรมของตน จึงทำให้เข้าใจผู้อื่น และอยู่ร่วมกันได้ โดยไม่มีความหวาดระแวงสงสัย 3) การเปรียบเทียบรูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตระหว่างพุทธศาสนิกชนและคริสต์ศาสนิกในตำบลบ้านกลาง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าการเรียนรู้ไม่มีความแตกต่างเพราะผู้นำของทั้งสองศาสนา เน้นสร้างเหตุแห่งความสุข คือ สงบ สันติ เบิกบานใจ อยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง มีความแตกต่างกันเพียงความศรัทธาในศาสนาของตนไม่ก้าวล่วงวิถีปฏิบัติทางศาสนาของบุคคลอื่น

คำสำคัญ: รูปแบบการเรียนรู้; พุทธวัฒนธรรมทางศาสนา; คุณภาพชีวิต

Abstract

The objectives of this research article are 1) to study the religious multicultural learning style of Buddhists 2) to study the religious multicultural learning style of Christians 3) To compare religious multicultural learning styles of Buddhists, and Christians that there are similarities and differences It is Mixed Method research, and through interviews with Buddhists and Christians in Ban Klang sub-district, Lom Sak district, Phetchabun province. The sample group was divided into 2 groups: 10 Buddhists/person, 10 Christians total 20 photos/person, data collection tools 1) Interview form and 2) discussion, descriptive analysis

The results of the research were as follows: 1) Buddhist religious multicultural learning style Using the village project, the 5 precepts. Temple is a learning center for sufficiency economy and Buddhist well-being. Follow the 3 aspirations of Lord Buddhadasa Bhikkhu: 1) to learn one's religion thoroughly and to reach the essence of religion 2) Learn other people's religions that every religion teaches selflessness is the key. 3) Together pulling the world away from materialism. 2) The study of religious multicultural learning patterns of Christians found that the use of the 10 commandments, there are churches and schools. It is a place to educate religious people every Sunday. Help people to be saved and free. Not only materially, but rehabilitating and elevating the mind to a higher level. His preaching amazes and arouses interest. Because the nature of the expression is refreshing, unparalleled. Call it the teaching of life. The lively teachings and the practice guidelines are: 1) The essence of religion is one. 2) Adhere to the principle of dialogue and understanding. Carefulness in interpreting teachings, must check in each situation. 3) Build the religion of each religion to understand their principles. Thus making it possible to understand others and can live together without doubt, us with generosity. 3) Comparison of Religious Multicultural Learning Model for Quality of Life Development between Buddhists and Christians in Ban Klang Subdistrict, Lom Sak District, Phetchabun Province It was found that was no difference in learning, the leaders of both religions focused on creating the cause of happiness, i.e. peace, cheerfulness, living together as brothers and sisters. there is only difference. faith in their religion Do not violate other people's religious practices.

Keywords: learning style; religious multiculturalism; quality of life

บทนำ

สังคมปัจจุบันที่มีการสื่อสารแบบไร้พรมแดน อินเทอร์เน็ต โทรคมนาคม ผ่านช่องทางออนไลน์ มีการขยายตัวอย่างไม่จำกัด การเดินทางไปมาหาสู่กันที่สะดวกและรวดเร็ว เกิดวัฒนธรรมต่าง ๆ จากการเคลื่อนย้ายของผู้คน เกิดการค้าเสรี การสื่อสารไร้พรมแดน กลายเป็นหมู่บ้านโลก การเคลื่อนไหวของความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Multicultural) ทางด้านภาษา ด้านศาสนา ด้านเศรษฐกิจ และการเมืองอันมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน เกิดช่องว่างทางสังคม เอารัดเอาเปรียบกัน แย่งแข่งขัน จับจ้องเอาผลประโยชน์จากคนรอบข้าง จนนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจกัน ปัญหาเด็กและเยาวชนขาดความเคารพยำเกรงบิดามารดา ตีดยาเสพติด ขาดความยับยั้ง ก้าวร้าวรุนแรง เกิดช่องว่างในครอบครัว ในขณะที่เดียวกันการเรียนรู้เทคโนโลยีจากต่างประเทศนั้น ช่วยสร้างงานสร้างรายได้ ช่วยให้มีสุขภาพและคุณภาพชีวิตดีขึ้น โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงแนวคิด และทัศนคติมุมมองในเรื่องกฎเกณฑ์ของระหว่างศาสนิกด้วย

วิธีการเรียนรู้รูปแบบพหุวัฒนธรรมทางศาสนา โดยผู้นำของแต่ละศาสนาต้องเข้ามา สนทนาร่วมกิจกรรมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปรับทัศนคติ สร้างความคุ้นเคยแบบเพื่อน ร่วมกันแก้ไขปัญหา และแนะนำแนวทางปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมให้ศาสนิกในศาสนาของตนรู้แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักศาสนาของตน รวมถึงการเรียนรู้ภาษาที่แตกต่าง กับผู้คนจากประเทศต่างๆ สังคมพหุวัฒนธรรมช่วยให้เราได้มีส่วนร่วมับวัฒนธรรมใหม่ๆ ได้เข้าถึงวิถีชีวิตของคนต่างถิ่น สร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมทางศาสนาของตน สร้างการยอมรับและเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง รักษา และภาคภูมิใจในอัตลักษณ์วัฒนธรรมของตนเอง และสิ่งสำคัญ คือได้มีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมของกลุ่มต่างๆ ประวัติความเป็นมาที่เป็นบ่อเกิดแห่งความแตกต่าง ตลอดจนการครอบงำของกลุ่มวัฒนธรรมหลัก และการถูกผลักดันให้เป็นชายขอบของวัฒนธรรมย่อยกลุ่มอื่นๆ และฝึกให้ทุกคนมี ความสามารถในการป้องกันตนเองและครอบครัวจากปัญหาต่างๆ ได้ (ธรรมบุญ มณีเกิด และคณะ, 2563)

ในตำบลบ้านกลาง อำเภอลำลูก จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีประชากรหลากหลายกลุ่มชน คนพื้นเมืองที่เรียกตนเองว่าไทหล่ม ใช้ภาษาลาวหลวงพระบาง มีวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม การพูด การแต่งกายเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าลูกหลานชาวจีนที่มาจากอาศัยอยู่ในเมือง ได้นำสินค้ามาจำหน่ายชุมชน กลุ่มชาวต่างชาติที่ย้ายมาอยู่กับครอบครัวคู่สมรส เกิดพหุวัฒนธรรมทางศาสนา (Religious Multicultural) โดยมีทั้งศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และความเชื่อแบบโบราณ มีศาลเจ้าพ่อเมืองกลางเมืองไกล เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านกลางตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 2,532 ครัวเรือน จำนวน 9,884 คน ชายจำนวน 4,839 คน คิดเป็นร้อยละ 48.96 จำนวนหญิง 5,045 คน คิดเป็นร้อยละ 41.04 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตร (นายสมพงษ์ มาลา, 2566)

ในตำบลบ้านกลาง มีปัญหาความขัดแย้งทางศาสนาในการอยู่ร่วมกันของหลากหลายกลุ่มชนได้แก่ การแบ่งเขาแบ่งเรา มองศาสนิกต่างศาสนาด้วยความหวาดระแวง ขาดความเมตตาเอื้อเฟื้อต่อกัน ไม่เคารพ ไม่ให้เกียรติคนต่างศาสนาแสดงออกทางกาย และวาจาดูหมิ่นล่วงเกิน ขาดความรักสามัคคี ไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมทางศาสนา จึงเป็นพื้นที่น่าศึกษาว่าจะใช้วิธีการเรียนรู้รูปแบบพหุวัฒนธรรมทางศาสนาและ

นำมาปฏิบัติเพื่อการเสริมสร้างรูปแบบการเรียนรู้ โดยพุทธศาสนิกชนนำหลักศีล 5 (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 20/445/140) หลักพรหมวิหาร 4 (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 19/586/50) หลักสังคหวัตถุ 4 (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 21/32/50) และปณิธาน 3 ประการของท่านพุทธทาส (พุทธทาสภิกขุ, 2549) และคริสต์ศาสนิกชนนำหลักบัญญัติ 10 ประการ (พระคัมภีร์คาทอลิก อพย 20: 1-7) หลักความรัก (พระคัมภีร์คาทอลิก ยน 3:16) ผ่านการเสวนาทางศาสนา และหลักการของศาสตราจารย์ ดร.จอห์น อิก ในการแปลความหมายในแต่ละสถานการณ์มาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา และวิธีการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมรูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมพุทธวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551) ผลที่ได้จากการสานเสวนา คือ ศาสนิกของแต่ละศาสนาจะ อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขได้ด้วย ความเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ให้เกียรติยกย่องเชิดชู มีจิตอาสาพัฒนาชุมชน ตามคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ แสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง สร้างสันติสุขโดยแท้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชนในตำบลบ้านกลาง อำเภอลำลίκ จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อศึกษารูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคริสต์ศาสนิกชนในตำบลบ้านกลาง อำเภอลำลίκ จังหวัดเพชรบูรณ์
3. เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ระหว่างพุทธศาสนิกชนกับคริสต์ศาสนิกชน มีความเหมือนกันหรือต่างกัน และถอดบทเรียนเป็นองค์ความรู้จากงานวิจัย พัฒนาการเรียนรู้รูปแบบพุทธวัฒนธรรมทางศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนในตำบลบ้านกลาง อำเภอลำลίκ จังหวัดเพชรบูรณ์ต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบรูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตระหว่างพุทธศาสนิกชนและคริสต์ศาสนิกชน ในตำบลบ้านกลาง อำเภอลำลίκ จังหวัดเพชรบูรณ์” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) คือ ใช้เชิงปริมาณร่วมกับเชิงคุณภาพ แบบมีส่วนร่วม (PAR) ผ่านการสัมภาษณ์พุทธศาสนิกชน และคริสต์ศาสนิกชน ในตำบลบ้านกลาง อำเภอลำลίκ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการวิจัยจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผสมผสานกับแบบสัมภาษณ์และการดำเนินโครงการสานเสวนา มีลำดับการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เก็บข้อมูลจากเอกสาร แบ่งเป็นปฐมภูมิ ทุติยภูมิของทั้งสองศาสนา พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หนังสือ ชีวิตลิขิตได้ คิดให้รู้จักพอ และการทำดีต้องไม่มีพ้อ แก่นพุทธศาสตร์ ปณิธาน 3 สุขภาวะองค์รวม หลักความเชื่อของชาวคริสต์คาทอลิก ศาสนาเปรียบเทียบ ระหว่างพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา หลักธรรมคำสอนคาทอลิก และการเผยแพรศาสนาคริสต์ในประเทศไทย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 สานเสวนา 1 ครั้ง 18 มีนาคม 2565 ที่บ้านไร่ยายจันทร์ มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมคณาจารย์ นิสิตคณะพุทธศาสตร์ทั้งส่วนกลางและวิทยาเขตพ้อขุนผาเมือง ชาวบ้าน ผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 70 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูล/กลุ่มประเภทประชากร เก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยจะดำเนินการจัดเก็บ ข้อมูลตามขั้นตอน การสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างจากผู้นำและพุทธศาสนิกชนจำนวน 10 รูป/คน ผู้นำ คริสตศาสนา และ คริสตศาสนิกชน 10 คน มีกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยทำงานและนักเรียนอายุระหว่าง 9-12 ปี รวมทั้งหมด 20 คน ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือผ่านการตรวจคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการตรวจคุณภาพให้ ใช้แบบสอบถามในการลงพื้นที่ครั้งนี้

ขั้นตอนที่ 4 ลงพื้นที่ตำบลบ้านกลาง อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ สัมภาษณ์ผู้นำทางศาสนา พุทธ 1 รูป ได้แก่เจ้าคณะตำบล บ้านกลาง ผู้นำทางศาสนาคริสต์ 1 ท่าน ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนเมตตา อุปถัมภ์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกลาง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3 พุทธศาสนิกชน จำนวน 7 คน และ คริสตศาสนิกชนจำนวน 9 คน และสานเสวนา 1 ครั้ง วันที่ 18 มีนาคม 2565 ณ บ้านไร่ยายจันทร์ มีผู้เข้าร่วม สานเสวนาจำนวน 70 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 5 รวบรวมข้อมูล รวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย หนังสือ เอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจากหอสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการสานเสวนาจะมีการบันทึกวิดีโอ ถอดเทปโดยผู้วิจัยมีการบันทึกเก็บไว้เป็นหลักฐานตลอดถึงการบันทึกภาพบุคคล สถานที่ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง แบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ จากการศึกษาในตำบลบ้านกลาง ซึ่งมีปัญหาความขัดแย้งทางศาสนาในการอยู่ร่วมกันของหลากหลายกลุ่มชนได้แก่ การแบ่งเขาแบ่งเรา มองศาสนิกต่างศาสนาด้วยความหวาดระแวง ขาดความเมตตาเอื้อเฟื้อต่อกัน ไม่เคารพไม่ให้เกียรติคนต่างศาสนาแสดงออกทางกาย และวาจาดูหมิ่นล่วงเกิน ขาดความรักสามัคคี ไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมทางศาสนา โดยพุทธศาสนิกชนนำหลักศีล 5 หลัก พรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และปณิธาน 3 ประการของท่านพุทธทาส และคริสตศาสนิกชนนำหลัก บัญญัติ 10 ประการ หลักความรัก ผ่านการเสวนาทางศาสนา และหลักการของศาสตราจารย์ ดร.จอห์น ฮิก ในการแปลความหมายในแต่ละสถานการณ์มาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา และวิธีการปฏิบัติเพื่อส่งเสริม รูปแบบการเรียนรู้วัฒนธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางปัญญา โดยไม่มีการแบ่งเขาแบ่ง

เรา อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขเอื้อเพื่อ แบ่งปัน ให้เกียรติยกย่องเชิดชู มีจิตอาสาพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืนได้ตาม วัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า รูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของ พุทธศาสนิกชน ใช้หลักศีล 5 ได้แก่ 1) ปาณาติปาตา เวรมณี การไม่ฆ่าสัตว์ 2) อทินนาทานา เวรมณี การไม่ลัก ทรัพย์ 3) กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี การไม่ประพฤติดิฉินในกาม 4) มุสาวาทา เวรมณี การไม่พูดจาโกหก พูดจา ส่อเสียด พูดจาเพื่อเจ้า 5) สุราเมรัยมัชชะปะมาทัฏฐานา เวรมณี การไม่เสพสุราของมีนเมา และปฏิบัติตาม หลักปณิธาน 3 ของท่านพุทธทาสได้แก่ 1) เรียนรู้ศาสนาของตนให้ถูกต้อง 2) เรียนรู้ศาสนาของผู้อื่น 3) ร่วมกันดึงโลกออกจากวัตถุนิยม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้าน คือ ทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และ ทางปัญญา

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของพุทธศาสนิกชน ไม่เน้นด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ จำเป็นต้องพัฒนาทั้ง ทางกายและทางจิตไปด้วยกัน สำหรับพระสงฆ์ พระองค์ทรงหวังให้พระสงฆ์ที่รู้ว่าตัวเองขาดเรื่องอะไร ต้องเติม ในเรื่องนั้น ผู้ที่ขาดการศึกษา ต้องเรียนหนังสือ ผู้ที่เรียนแล้วก็ต้องแบ่งปันความรู้ด้วยการออกเทศน์ ออกสอน ด้วยความเป็นธรรม ไม่ว่าคนยากดีมีเงิน เราเทศน์สอนให้ทั้งหมดโดยไม่ลำเอียง เราสอนทุกฝ่ายให้รักสามัคคีกัน ในการลงพื้นที่วิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอให้ชาวชุมชนบ้านกลางจัดทำงานภาพวาดฝาผนังโบสถ์ วัดสว่างอรุณ โดยได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการวัดสว่างอรุณให้ดำเนินการวาดภาพได้ เป็นการรวบรวมกลุ่มอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม และผู้นำจิตอาสาในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สามารถนำมาเป็นต้นแบบ ในเรื่อง การสร้างสันติภาพของคนต่างศาสนาให้มีความคิดเห็นตรงกันและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ไม่มีการก้าวล่วงเกิน กัน มีแต่การให้เกียรติและเคารพกันการเสริมสร้างคนในสังคมให้มีการเรียนรู้วิชาการและทักษะต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนเองให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรม จนมีความ เข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศวิทยาอย่างสมดุล เพื่อจะได้มีความเกรงกลัวและละอายต่อการประพฤติผิดมิชอบ ไม่ตระหนี่ เป็นผู้ให้ เกื้อกูล แบ่งปัน มีสติยั้งคิด พิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจ หรือกระทำการใดๆ จนกระทั่งเกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต โดยสามารถคิดและกระทำ บนพื้นฐานของความมีเหตุมีผล พอเหมาะ พอประมาณกับสถานภาพ บทบาทและ หน้าที่ของแต่ละบุคคล ในแต่ละสถานการณ์ แล้วเพียรฝึกปฏิบัติเช่นนี้ จนตนสามารถทำตนให้เป็นที่ยังของ ตนเองได้ และเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ในที่สุด

วัตถุประสงค์ที่ 2 การศึกษารูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของ คริสตศาสนิกชน คือ การปฏิบัติตามบทบัญญัติ 10 ประการ ได้แก่ 1) จงนมัสการ องค์พระผู้เป็นเจ้า พระเจ้า พระองค์เดียวของท่าน 2) อย่าออกพระนามพระเจ้าโดยไม่สมควร 3) อย่าลืมนิยามวันพระเจ้าเป็นวันศักดิ์สิทธิ์ 4) จงนับถือบิดามารดา 5) อย่าฆ่าคน 6) อย่าผิดประเวณี 7) อย่าลักขโมย 8) อย่าพูดเท็จใส่ร้ายผู้อื่น 9) อย่า

ปลงใจผิดประเวณี 10) อย่างมักได้ทรัพย์สินของผู้อื่น และการได้สัมผัสประสบการณ์ หลักความรัก พระเป็นเจ้า รักเรารักแบบไม่มีข้อแม้ไม่ว่าเราจะดีจะชั่วอย่างไร พระเจ้าก็ยังรักเรารอคอยให้เราได้รับรู้และสัมผัสความรักของพระองค์ เพื่อที่เมื่อเราได้รับสัมผัสและตอบสนองความรักของพระองค์ด้วยการรู้จักรักผู้อื่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เพราะเรามีพระเจ้าที่รักเราเปี่ยมล้นอยู่แล้ว ชาวคริสต์ปฏิบัติด้วยการรักคนอื่นเหมือนรักตัวเอง การให้อภัย ให้ความรัก การรักพระเป็นเจ้าสุดจิตใจ สุดวิญญาณ สุดสติปัญญา และสุดกำลังของท่าน และจงรักเพื่อนมนุษย์เหมือนเป็นตนเอง ยอมลดความเป็นตัวเอง เสียสละ เพื่อให้ผู้อื่นสามารถสร้างสรรค์สิ่งดีๆ การที่สามารถเป็นทุกอย่างเพื่อทุกคน

ในมุมมองของคริสตชน ถึงเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริง ก็คือการภาวนา ด้วยว่าการภาวนาในพระคัมภีร์ เผยให้เรารู้ถึงความเป็นจริงของมนุษย์ที่เราแสดงออกมาด้วยความรู้สึกในรูปแบบต่างๆ ในการภาวนา ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกส่วนบุคคลหรือส่วนรวมก็ตาม เพื่อความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับพระเจ้า และเพื่อความต้องการของชีวิตมนุษย์ทั้งระดับธรรมชาติและระดับเหนือธรรมชาติ การภาวนาเป็นประสบการณ์ที่เจริญขึ้นเรื่อยๆ ในความสัมพันธ์สนิทกับพระเจ้าในดวงใจเรา ซึ่งสมบูรณ์แบบในชีวิตหน้า การภาวนาเป็นการยกจิตขึ้นหาพระเจ้าด้วยความเชื่อ ความไว้วางใจและความรัก เพราะว่า

1. พระเจ้าทรงอยู่เหนือเรา พระองค์ไม่ทรงอยู่ระดับเดียวกับมนุษย์ พระองค์ทรงอยู่เหนือธรรมชาติ ในการภาวนาพระองค์ทรงเสด็จมาหามนุษย์ ทรงโน้มจิตใจมนุษย์เข้าหาพระองค์อาศัยพรจากพระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระจิตเจ้าดลใจ และทรงสอนเราให้ภาวนา

2. ในการภาวนาเราต้องใช้ความพยายาม เพื่อให้เราหลุดพ้นจากสิ่งสร้างมวลรวมทั้งตัวเราเอง ด้วย เพื่อเราจะได้จดจ่อแต่พระเจ้าเท่านั้น “ความพยายามของเราเป็นการตอบสนองพระองค์ และเป็นการร่วมมือกับพระพรของพระเจ้าในขณะภาวนา” การภาวนาจึงไม่ได้เป็นการกระทำและความพยายามของเราฝ่ายเดียวเท่านั้น

3. การตอบสนองของเราอยู่ที่จิตใจของเราเป็นสำคัญ คนเราจะสามารถรักผู้ใดหรือสิ่งใด ก็เมื่อได้รู้จักและเข้าใจผู้นั้นหรือสิ่งนั้นแล้ว แต่การภาวนาไม่ใช่เป็นการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับพระเจ้านักบุญเทเรซาเจ้า (ค.ศ.1515-1582) ผู้เป็นอาจารย์แห่งการภาวนาได้กล่าวไว้ว่า สิ่งสำคัญในการภาวนา ไม่ใช่อยู่ที่การคิดมาก หากแต่อยู่ที่รักมากจุดหมายของการภาวนา คือ การพบปะกับพระเจ้าในความรัก ดวงใจของเราจึงมีบทบาทสำคัญมากในการภาวนา เพราะความรักจะทำให้เราเข้าใจในสิ่งที่สติปัญญาของเราไม่อาจเข้าใจได้ เป็นต้นว่าเรื่องธรรมลึกซึ้งเกี่ยวกับพระเจ้า

รูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาเพื่อคุณภาพชีวิต ของชาวคริสต์ ในการเข้าถึงหลักธรรมของพระเยซูคริสต์เจ้า ผ่านความรักของพระองค์ด้วยการสละชีวิตบนไม้กางเขน ทำชาวคริสต์ทั่วโลกรับรู้ได้ถึงความรัก ผ่านความดีของชาวคริสต์แต่ละคน ให้ความเคารพและยกย่องผู้อื่นเสมอ ชาวคริสต์จะไม่ใช้ความรุนแรงแม้เมื่อต้องเผชิญกับความรุนแรง ความเต็มใจที่จะสละสิ่งที่ตนมี เพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่นที่ไม่ใช่ชาวคริสต์ด้วยกันก็ตาม รูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมจะเน้นเรื่องการไปเยี่ยมเยียน พุดคุยในฐานะพี่น้องถึงความเป็นอยู่ และให้ความช่วยเหลือทันที โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เพราะฉะนั้น คือการแสดงตอบต่อความรัก

ของพระเป็นเจ้า เพื่อให้พระองค์พอพระทัยในการแสดงต่อความรักของพระองค์ เพื่อที่เมื่อเวลาจากโลกนี้ไปจะได้ไปอยู่กับพระเป็นเจ้าบนสวรรค์ อันเป็นสิ่งสูงสุดชั่วฉับนิรันดร์

วัตถุประสงค์ที่ 3 เปรียบเทียบรูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตระหว่างพุทธศาสนิกชนกับคริสต์ศาสนิกชน ในตำบลบ้านกลาง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบูรณ์ มีความเหมือนกันหรือต่างกัน ได้แก่

1. เปรียบเทียบรูปแบบการปฏิบัติส่งเสริม รูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักพุทธศาสนา คือ ศีล 5 หลักพรหมวิหาร 4 และหลักสังคหวัตถุ 4 ประการ เพื่อการพัฒนาปัญญา คือ การฝึกอบรมเจริญปัญญา เสริมสร้างความรู้ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา ใช้ชีวิตตามความเป็นจริง ตามหลักคริสต์ศาสนา คือ ด้วยหลักความรัก ผ่านความดีของชาวคริสต์แต่ละคน ให้ความเคารพและยกย่องผู้อื่นเสมอ ชาวคริสต์จะไม่ใช้ความรุนแรงแม้เมื่อต้องเผชิญกับความรุนแรง ความเต็มใจที่จะละสิ่งที่ดีตนมี เพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่นที่ไม่ใช่ชาวคริสต์ด้วยกันก็ตาม

ในมุมมองของผู้วิจัยจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้นำและสังเกตการณ์โดยการเข้าร่วมกิจกรรมกับประชาชนพบว่าชาวบ้านกลางเป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น รวมถึงชาวคริสต์ในตำบลบ้านกลางส่วนใหญ่เป็นบุตรหลานของชาวบ้านกลาง ที่เปลี่ยนศาสนา และชาวต่างชาติที่สมรสได้มาอาศัยในชุมชน และมีวิธีการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกัน คือ เมื่อเราอยู่ร่วมกัน ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน เข้าใจถึงความแตกต่างไม่ยกตนข่มท่าน ที่ส่งผลให้เกิดการเปรียบเทียบในความแตกต่าง อันจะก่อให้เกิดความแตกแยกต่อไปได้ โดยใช้วิธีการที่จะเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน คือ การยึดมั่นในความรักและความอดทน ต่อทุกสิ่งเพราะความรักยิ่งใหญ่ที่สุด และสามารถยืดหยุ่นให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข¹ โดยไม่ความรังเกียจ ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยาม เรียนรู้ที่จะอยู่ด้วยกันโดยสันติ ทั้งยังให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดีเสมอ ชาวบ้านกลางเรียนรู้และนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในการประกอบอาชีพ และพัฒนาจิตใจ ความเป็นอยู่ที่ดี มีกำลังใจเข้มแข็ง มีชุมชนที่ปลอดภัย เพราะยังมีผู้เฒ่าที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านช่วยชี้แนะ และให้คำปรึกษาการทำบายศรี การสู่ขวัญ การละเล่นต่าง ๆ เป็นขวัญกำลังใจให้ลูกหลานสืบสานประเพณีต่อไป อีกทั้งมีสถานีดารวจอยู่ใกล้ชิด มีตลาดนัดเป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่ดี เป็นชุมชนที่น่าอยู่อีกชุมชนหนึ่งในจังหวัดเพชรบูรณ์

2. เปรียบเทียบเป้าหมาย รูปแบบการเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธศาสนา ได้แก่ กายภาวนาหมายถึง การพัฒนาทางกายภาพ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม สีลภาวนา หมายถึง การพัฒนาทางสังคม คือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ พัฒนาความประพฤติ ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียน หรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย เป็นการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้โดยการเกื้อกูลกัน จิตภาวนา หมายถึง การพัฒนาด้านจิตใจให้มีสุขภาวะ คือ การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรม ปัญญาภาวนา หมายถึง การพัฒนาปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายต่างอิงอาศัยกัน

และกัน การพัฒนาปัญญา คือ การฝึกเจริญสติ เสริมสร้างความรู้ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา แยกแยะ รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา ใช้ชีวิตตามความเป็นจริง เพื่อให้เกิดความสุขทางกาย ทางใจ ทางสังคม และสร้างเสริมปัญญา และปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม รู้จักแก้ปัญหาด้วยปัญญา รู้เท่าทันแบบมันคงและยั่งยืน

เป้าหมายศาสนาคริสต์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริง ก็คือการภาวนา เป็นการยกจิตขึ้นหาพระเจ้าด้วยความเชื่อ ความไว้วางใจและความรัก เพราะว่าพระเจ้าทรงอยู่เหนือเรา ทรงโน้มน้าวจิตใจมนุษย์เข้าหาพระองค์อาศัยพรจากพระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระจิตเจ้าสถิตใจ และทรงสอนเรา พระคริสต์เจ้าไม่ทรงบังคับผู้ใดให้มีความเชื่อในพระองค์ แต่ทรงเสนอพระองค์แก่มนุษย์ทุกคนให้ยึดมั่นในพระองค์ด้วยใจอิสระ คริสต์ศาสนาถ่ายทอดโดยการปฏิบัติจนได้ประสบการณ์เอง ยิ่งกว่าโดยการยึดตามตัวอักษร พระเยซูออกเผยแพร่โดยการแสดงตัวเป็นหลักฐานยืนยันตาของผู้มีความเชื่อ ด้วยการรักษาผู้ป่วยและช่วยเหลือผู้ยากไร้ สิ่งในโลกได้คือ ความรัก คือความเชื่อมั่นคงในความดีของแต่ละคน ความเคารพ ความปรารถนาที่จะเสวนา การไม่ยอมใช้ความรุนแรงแม้เมื่อต้องเผชิญกับความรุนแรง ความเต็มใจที่จะสละสิ่งที่ตนมีเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น สุดท้ายความหวังของเรามีพื้นฐานในความรักที่พระเจ้าทรงมีต่อมนุษย์ทุกคน พระองค์ทรงคำจูน ช่วยเหลือกิจการต่างๆ ของเรา และประทับอยู่ในหมู่เราด้วยพระอานุภาพตลอดพระชนม์ของพระองค์

อภิปรายผลการวิจัย

1. การเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ใช้หลักศีล และปฏิบัติตามหลักปณิธาน 3 ของท่านพุทธทาสและหลักปณิธาน 3 ประการของท่านพุทธทาสภิกขุ ได้แก่ 1) เรียนรู้ศาสนาของตนให้ถูกต้อง 2) เรียนรู้ศาสนาของผู้อื่น 3) ร่วมกันดึงโลกออกจากวัตถุนิยม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้าน คือ ทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางปัญญา

2. การปฏิบัติตามบทบัญญัติ 10 ประการ และการได้สัมผัสประสบการณ์ หลักความรัก พระเป็นเจ้า รักเรารักแบบไม่มีข้อแม้ไม่ว่าเราจะดีจะชั่วอย่างไร พระเจ้าก็ยังรักเรารอคอยให้เราได้รับและสัมผัสความรักของพระองค์ เมื่อได้รับสัมผัสและตอบสนองความรักของพระองค์ด้วยการรู้จักรักผู้อื่น โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนให้อภัย เสียสละ การรักพระเป็นเจ้าสุดจิตใจ สุดวิญญาณ สุดสติปัญญา และสุดกำลังของท่าน และยอมลดความเป็นตัวเอง เสียสละ เพื่อให้ผู้อื่นสามารถสร้างสรรค์สิ่งดีๆ การที่สามารถเป็นทุกอย่างเพื่อทุกคน

3. ศีล 5 หลักพรหมวิหาร 4 และหลักสังคหวัตถุ 4 ประการ เพื่อการพัฒนาปัญญา คือ การฝึกอบรมเจริญปัญญา เสริมสร้างความรู้ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา และแก้ปัญหา ใช้ชีวิตตามความเป็นจริง ตามหลักคริสต์ศาสนา คือ ด้วยหลักความรัก ผ่านความดีของชาวคริสต์แต่ละคน ให้ความเคารพและยกย่องผู้อื่นเสมอ ชาวคริสต์จะไม่ใช้ความรุนแรงแม้เมื่อต้องเผชิญกับความรุนแรง เต็มใจที่จะสละสิ่งที่ตนมีเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่นแม้ไม่ใช่ชาวคริสต์ด้วยกันก็ตาม

ในมุมมองของผู้วิจัยจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้นำและสังเกตการณ์โดยการเข้าร่วมกิจกรรมกับประชาชนพบว่าชาวบ้านกลางเป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น รวมถึงชาวคริสต์ใน

ตำบลบ้านกลางส่วนใหญ่เป็นบุตรหลานของชาวบ้านกลาง ที่เปลี่ยนศาสนา และชาวต่างชาติที่สมรสได้มาอาศัยในชุมชน และมีวิธีการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ชาวบ้านกลางเป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น รวมถึงชาวคริสต์ในตำบลบ้านกลางส่วนใหญ่เป็นบุตรหลานของชาวบ้านกลาง ที่เปลี่ยนศาสนา และชาวต่างชาติที่สมรสได้มาอาศัยในชุมชน และมีวิธีการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกัน คือ เมื่ออยู่ร่วมกัน ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน เข้าใจถึงความแตกต่างไม่ยกตนข่มท่าน ที่ส่งผลให้เกิดการเปรียบเทียบในความแตกต่าง อันจะก่อให้เกิดความแตกแยกต่อไปได้ โดยใช้วิธีการที่จะเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน คือ การยึดมั่นในความรักและความอดทน ต่อทุกสิ่งเพราะความรักยิ่งใหญ่ที่สุด และสามารถยืดหยุ่นให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขโดยไม่ความรังเกียจ ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยาม เรียนรู้ที่จะอยู่ด้วยกันโดยสันติ ทั้งยังให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี

องค์ความรู้ใหม่

จากการลงพื้นที่วิจัยได้ผลสรุปเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้พัฒนาธรรมทางศาสนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตระหว่างพุทธศาสนิกชน และคริสต์ศาสนิกชน ในตำบลบ้านกลางอำเภอห้วยสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ส่งเสริมให้ศาสนิกทุกศาสนาเข้ามาเรียนรู้ที่ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและสุขภาวะเชิงพุทธ เน้นเรื่องการไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการดูแลรักษาจิตใจให้มีความเข้มแข็ง การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม รู้จักให้เกียรติ เอื้อเฟื้อแบ่งปันด้วยความเมตตา รู้จักเสียสละด้วยจาคะ ไม่แบ่งเขาแบ่งเรา มีความจริงใจทั้งต่อหน้าและลับหลัง ด้วยการลดความเห็นแก่ตัว เพิ่มการแบ่งปันให้มากขึ้น ลดทิฐิมานะ เพิ่มการชมเชยและให้เกียรติผู้อื่นตามสถานการณ์ที่ควรจะเป็น

สรุป

หลักศีลหลักสากล ไม่ว่าจะเป็นพุทธศาสนิกชน หรือศาสนิกอื่นๆ สามารถที่นำหลักศีล ก่อให้เกิดความรักความเมตตา เอื้อเฟื้อแบ่งปัน มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ศาสนิกทุกศาสนาจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างสงบไม่สร้างความเดือดแก่ครอบครัว ด้วยการการไม่ฆ่าสัตว์ไม่เบียดเบียนกันทางกาย วาจาและทางใจ ไม่ลักขโมย เพราะมีการแบ่งปันกันไม่ประพฤติดินในกาม ด้วยการให้เกียรติและเชิดชูคุ้มครองของตนและคุ้มครองของผู้อื่น ไม่พูดจาโกหกหลอกลวง พูดจาส่อเสียด ก้าวร้าวเพราะมีมิตรไมตรีต่อกัน ไม่เสพสุราของมึนเมาเพราะได้รับความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพเป็นอย่างดี เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้ง 4 ด้าน คือ ทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางปัญญา ด้วยการลดความเห็นแก่ตัว เพิ่มการแบ่งปันให้มากขึ้น ลดทิฐิมานะ เพิ่มการชมเชยและให้เกียรติผู้อื่นตามสถานการณ์ที่ควรจะเป็น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยพบว่าศาสนิกทุกศาสนาจะสามารถอยู่ในสังคมได้ ต้องลดความเห็นแก่ตัว เพิ่มการแบ่งปันให้มากขึ้น ลดทิฐิมานะ เพิ่มการชมเชยและให้เกียรติผู้อื่นตามสถานการณ์ที่ควรจะเป็น
2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย ประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นหัวข้อเกี่ยวกับ
 - 2.1 ชื่อหัวข้อการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เหตุผลอธิบาย เพื่อสืบสานการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างรายได้และส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
 - 2.2 ชื่อหัวข้อวิจัย การขยายเครือข่ายวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่สากลอธิบาย ให้ความรู้และหลักการที่ทันสมัยสู่ระดับอินเตอร์
 - 2.3 ชื่อหัวข้อวิจัย การฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อพัฒนาสังคมเศรษฐกิจอธิบาย ให้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น โดยแบ่งตามภูมิภาคว่าแต่ละท้องถิ่นมีวัฒนธรรมและประเพณีใดควรจัดให้มีขึ้นเพื่อส่งเสริมต่อไป

บรรณานุกรม

- กิริติ บุญเจือ. (2529). *หลักความเชื่อของชาวคริสต์คาทอลิก*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์. (2514). *พระคัมภีร์คาทอลิก ฉบับสมบูรณ์ ภาคพันธสัญญาเดิม และภาคพันธสัญญาใหม่*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตธรรม แผนกพระคัมภีร์.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2548). *ศาสนาเปรียบเทียบระหว่างพระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนา*. กรุงเทพฯ: หจก. สำนักพิมพ์และสายส่งดวงแก้ว.
- เดือน คำดี. (2529). *การเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอเดียน.
- บาทหลวงยอแซฟ วุฒิเลิศ แห่ล้อม. (2012). *หลักธรรมคำสอนคาทอลิก*. จังหวัดเชียงใหม่: สำนักมิชชันคาทอลิก.
- พุทธทาสภิกขุ. (2537). *แก่นพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามลดา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ปณิธาน 3 ประการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต). (2562). *ความสุขที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: หจก. สามลดา.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2550). *คิดให้รู้จักพอ และการทำดีต้องไม่มีพอ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์นปรัตน์.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2558). *ชีวิตลิขิตได้*. กรุงเทพฯ: บริษัทแสงสว่างเวิลด์เพรส จำกัด.